

Roda contínua de formació i consens

La responsabilitat social de la Universitat en la transmissió de valors

Amèlia Guilera Roche, Anna Ramió Jofre

Escola Universitària d'Infermeria-Sant Joan de Déu, adscrita a la Universitat Autònoma de Barcelona. Esplugues de Llobregat.

Resum

Les comunitats universitàries han d'afavorir l'aprenentatge ètic, han de compartir uns objectius comuns i responsabilitzar-se de facilitar un aprenentatge que permeti accedir a competències relacionades amb la professió que els/les estudiants han escollit, però també competències lligades a convertir els/les alumnes en éssers socials, capaços de conèixer en una societat amb la pràctica d'una ciutadania activa.

Introducció

Les comunitats universitàries han d'afavorir l'aprenentatge ètic, generant espais en què els valors siguin presents de forma habitual i consolidant les competències transversals a través de continguts temàtics per realitzar un aprenentatge ètic. La seva actuació ha de ser intencional i, per tant, necessita del desenvolupament de metodologies que tinguin com a objectiu la formació integral de l'individu. En paraules de Martínez i Esteban¹: «*s'espera que les universitats garanteixin la competència ciutadana de l'estudiant per millorar la cohesió social i reduir les desigualtats, desenvolupant actituds i valors associats a la professionalitat, la recerca de la veritat, el sentit crític, la responsabilitat, la ciutadania activa, el respecte i la inclusió social*».

L'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) posa èmfasi en una educació basada en l'aprenentatge, en contraposició amb una educació basada en l'ensenyament; es dibuixa així un nou paradigma educatiu, que posa al centre l'alumnat perquè desenvolupi capacitats, habilitats, competències i valors que han de facilitar la possibilitat d'actualitzar i augmentar els seus coneixements al llarg de la vida, i obliga el professorat de les diferents universitats

a desenvolupar noves metodologies que permetin donar resposta al canvi de paradigma.

Aquesta proposta de treball té com a objectiu reflexionar sobre la responsabilitat social de la Universitat en la transmissió de valors i les estratègies per fer-ho. Aquesta reflexió està basada en les diferents fonts documentals que se citen en la bibliografia.

Resultats i discussió

La responsabilitat social universitària

Entenem les comunitats universitàries com unes institucions centrades en la recerca i els sabers. Ensenyar i aprendre constitueixen l'essència del món universitari. Però les universitats formen part d'una realitat més àmplia, donen resposta a les societats i les seves necessitats i d'aquesta inserció social fa que en derivin reptes i responsabilitats. La vocació social de les universitats s'ha d'entendre, però, d'una manera específica. Aquesta no és una organització productiva ni comercial, no representa un sector de la societat en particular ni aspira a tenir un paper polític; cultiva la passió per la veritat i la primacia del coneixement com a principi de tota interacció amb la comunitat a la qual pertany. La inclinació a aquests principis –la lleialtat a un cert ethos universitari– és condició essencial per a la seva rellevància social².

En paraules de Vallaeys³: «*La responsabilitat social universitària exigeix, des d'una visió holística, articular les diverses parts de la institució en un projecte de promoció social de principis ètics i de desenvolupament social equitatiu i sostenible, per a la producció i transmissió de sabers responsables i la formació de professionals ciutadans igualment responsables*».

Només les comunitats universitàries poden iniciar en els debats complexos a adults amb dret a vot i responsabilitat jurídica per aconseguir un perfil diferent dels/les titulats/ades:

- Alumnat preocupat amb les injustícies que es cometien al seu voltant i capaç de comprometre's amb causes justes.
- Alumnat informat capaç de desenvolupar reflexions crítiques sobre la societat en què es desenvolupa.
- Alumnat capaç d'escoltar, participar, intercanviar. Format en l'ètica del diàleg.

Correspondència: Amèlia Guilera Roche
Escola Universitària d'Infermeria-Sant Joan de Déu
Universitat Autònoma de Barcelona.
C/ Santa Rosa, 39-57
08950 Esplugues de Llobregat
Tel. 932 800 949
Fax 936 006 112
Adreça electrònica: aguilerar@santjoandedeu.edu.es

- Alumnat promotor de democràcia i participació, que sap ser i són ciutadans/anes.

Aquest contracte social precisa ajustos i canvis i obliga les universitats a establir noves relacions a l'aula:

- Impulsar una cultura docent basada en l'alumnat i no en el professorat, que incentivi l'autoaprenentatge i modelis conductes docents basades en la conducció, l'assessorament i la tutoria.
- Promoure noves tècniques pedagògiques com l'aprenentatge basat en problemes (ABP) o el cas integrat, en què el treball en equip, amb tot el que aquest comporta, formi part de l'aprenentatge de l'alumnat.
- Implementar noves eines d'avaluació, com el portafoli, que reculli la part emocional de l'alumnat i incentivi la reflexió crítica sobre els seus aprenentatges i les seves pràctiques professionals.
- Organitzar les aules com un espai social, on s'estimuli la participació i l'intercanvi.

I ha de desenvolupar també estratègies que permetin recollir els canvis docents i metodològics, i el procés mateix de transmissió de valors, en el si de polítiques concretes. Vallaeys³ proposa les següents:

- Una política de gestió ètica i qualitat de vida institucional, que permeti la millora contínua del comportament ètic i professional quotidià de la comunitat universitària, a partir de la promoció, en les rutines institucionals, de valors socialment responsables.
- Una política de gestió mediambiental responsable que permeti a les comunitats universitàries millorar contínuament en el seu comportament ecològic quotidià, orientat cap a l'ús intel·ligent i respectuós del medi ambient.
- Una política de participació social responsable que permeti a les comunitats universitàries i els seus col·laboradors externs millorar contínuament en el seu comportament social solidari per a la promoció del desenvolupament humà sostenible.
- Una política de formació acadèmica socialment responsable que permeti assolir un perfil dels titulats i titulades com a professionals amb aptituds de solidaritat i responsabilitat social i ambiental, en el marc d'una veritable formació integral i íntegra.
- Una política d'investigació socialment útil i de gestió social del coneixement que permeti assegurar la generació i transmissió de coneixements interdisciplinaris congruents amb el desenvolupament humà sostenible, tant en la seva temàtica com en el seu procés de construcció i difusió⁴.

Transmissió de valors

La socialització s'ha de concebre com un procés multidireccional de la societat i les seves institucions cap a l'individu i de l'individu envers la societat i les seves ins-

titucions; en el procés estan involucrats múltiples actors, amb objectius, metes i procediments diferents, i amb diferents possibilitats d'influència. En els últims anys, a més, es fa difícil dins d'aquest procés de socialització articular els espais més tradicionals com la família, el centre educatiu o la comunitat, amb les organitzacions socials i les diferents formes d'accedir a la informació: televisió, premsa, Internet, etc. És important analitzar el paper que poden jugar les universitats en facilitar i promoure aquesta articulació en aquells contextos en què això sigui possible o com pot contribuir a contrarestar o neutralitzar en els estudiants influències d'altres institucions, quan sigui difícil actuar-hi. D'altra banda, cal tenir present l'entorn canviant dels últims anys, en què el llenguatge de comunicació ha experimentat modificacions importants entre la joventut i en el qual "el nou" es fa "vell" de forma ràpida, que pot fer caure en la concepció que els valors més tradicionals que les universitats pretenen transmetre, pertanyen a un món desfasat, que no està en consonància amb la realitat actual. Així, ha de cuidar-se la dialèctica perquè la socialització en valors no sigui visualitzada pels joves com una abstracció sense concretar o un marc que pertany a generacions anteriors però escassament aplicable a la seva situació específica.

La part més complexa de la transmissió de valors és: com fer-ho? El mètode a emprar ha de permetre que el discurs es converteixi en fets a desenvolupar en la interacció entre l'alumnat en un procés de socialització. Aquestes podrien ser algunes propostes orientadores d'aquest procés, desenvolupades a partir de l'aportació de Domínguez l'any 2003⁵:

- Intencional. Ha de formar part del currículum i s'ha d'abordar des d'una perspectiva de competència personal.
- Consensuat. Formar en valors en l'àmbit universitari és un deure de les comunitats universitàries, en què tots els membres han de col·laborar.
- Transversal. Afecta a tots els continguts.
- Gradual. S'ha d'abordar des de la normalitat i en successives fases.
- Diferenciat. Adequat a les característiques particulars dels grups als quals van dirigides les accions. Adaptat al seu nivell de comprensió.
- Articular la transmissió, reflexió i participació. La formació en valors requereix un espai de transmissió de continguts, un espai que permeti una reflexió crítica i un espai de participació, ja que aquesta és una condició bàsica per arribar a la responsabilitat individual.
- Articular el component racional i l'emocional. Els continguts han de tenir en compte el component afectiu; cal mobilitzar la raó i l'emoció.
- Estimular els que són portadors de valors positius. Reforçar els alumnes que mostren una socialització

positiva i brindar-los la possibilitat de participar activament en les dinàmiques de transmissió.

- Facilitar un espai per a l'expressió de la individualitat. El fet que la socialització signifiqui l'adequació del subjecte per a la vida social no vol dir desconèixer que qui es socialitza és un ésser individual; en cap moment la transmissió de valors ha de pretendre l'homogeneïtzació.
- Permetre la verificació pràctica del significat del valor. Els continguts de la socialització s'han de verificar en la pràctica quotidiana de l'alumnat, tenir un sentit concret per a la seva vida, inclosos els continguts de caràcter espiritual, i no resultar contradictoris amb les seves experiències.

Conclusions

És indubtable que la primera funció social de les comunitats universitàries és formar professionals d'excel·lència i alhora persones èticament implicades. Les universitats compleixen les seves responsabilitats generant ciutadans/danes amb consciència històrica i esperit cívic: éssers capaços de reconèixer la situació de les seves societats i d'entendre els seus deures cap als seus conciutadans/danes. Entre aquestes persones capaces i honrades han de sorgir els líders d'unes societats humanitàries, justes i més eficients.

García Ramos⁶ interpreta les universitats com pedreres d'on sortiran els líders socials, econòmics i polítics que governaran el país en un futur. La missió de les universitats no és només transmetre coneixements científics i preparació tècnica, sinó també educar l'esperit, forjar homes

i dones cultes, no només amb cultura científica sinó també amb cultura moral, artística i tècnica.

Les comunitats universitàries, en el sentit més ampli, han de compartir uns objectius comuns, responsabilitzar-se de facilitar un aprenentatge que permeti accedir a competències relacionades amb la professió que els/les estudiants han escollit, però també competències lligades a convertir els alumnes en éssers socials, capaços de convidaure en una societat i practicar una ciutadania activa, sense oblidar aquelles competències més genèriques i transversals, pròpies de l'individu com a persona.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Martínez M, Esteban F. Una propuesta de formación ciudadana para el EEES. *Rev Esp Pedagogía*. 2005;230:63-83.
2. Lerner Febres S. Responsabilidad social de la Universidad. Pontificia Universidad Católica del Perú; 2004. Accés el 14 de juny de 2009. Disponible a: <http://blog.pucp.edu.pe/item/440#more>
3. Vallaes F. ¿Qué es la responsabilidad social universitaria?; 2008. Accés el 14 de juny de 2009. Disponible a: <http://www.scribd.com/doc/6178990/Vallaes-Francois-Que-Es-La-Responsabilidad-Social-Universitaria-2008>
4. Vallaes F. Hacia la construcción de indicadores de responsabilidad social universitaria; 2007. Accés el 14 de juny de 2009. Disponible a: http://recursostic.javeriana.edu.co/multiblogs/doc/francoi_vallaes.pdf
5. Domínguez MI. La universidad y la educación en valores: retos para el nuevo siglo. *Universidad futura. Universitar No. 30. Cuadernos del Centro de Estudios de la Universidad Autónoma Estatal de México*. 2003:1-16.
6. García Ramos JM. La formación integral objetivo de la Universidad. *Algunas reflexiones sobre la educación en la Universidad. Revista Complutense de Educación*. 1991;2(2):323-35.